

## White Lies

Ik zeg “Lars”, tegen hem – want ik voelde me meteen op mijn gemak, bij hem, en dat hij Von Trier is, daar had ik totaal geen last van.

Ik zeg “Lars, hoe persoonlijk wil je het hebben? Moet ik écht over mijn leven gaan vertellen? Heb je dat nodig om mijn rol op te bouwen?”

En hij zat maar zo stil naar me te kijken, dat schijnt heel typerend voor hem te zijn, dat zwijgen – en wat doe je dan, als iemand je zo aankijkt en niets zegt?

Precies: dan ga je zelf praten. Het is toch wel iets, als je door zo iemand gevraagd wordt... Ik wilde echt wel mijn best doen.

En ik begon: “Ik ben de tweede dochter uit een gezin met vijf kinderen...” – maar toen zei hij toch iets: “Geen biografie,” zei hij – “ik wil niet de feiten uit je leven horen – ik wil weten wat echt belangrijk voor je is. Wat je je als eerste herinnert.”

Nou, dan moet je juist mij hebben. Ik weet dan echt niet meer waar ik beginnen moet, want er lopen zoveel dingen door elkaar. Dus ik begin maar gewoon en ik zeg “Lars, wat denk je, als je mij zo ziet? Het laatste half jaar ben ik drie kilo aangekomen en hoe dat kan, dat weet ik niet, want ik eet nauwelijks en ik drink ook veel minder dan vroeger. Misschien komt het doordat ik niet meer rook? Ik zit daar toch mee, Lars, met al die lichamelijke overdaad...”

Het is me toch eigenlijk niet bevallen, mijn leven tot nu toe. Je denkt dat je zelf aan het stuur zit, maar je komt toch steeds op wegen en op plekken terecht die je nooit zelf uit had willen kiezen.

Ik heb toneelspeler willen worden, want ik dacht: ik doe liever het leven na, dan dat ik zelf in van alles terecht kom. Leuk gedacht, misschien – maar zo werkt het toch niet.

Er wordt je niets bespaard en je snapt er ook niet veel meer van dan een ander, hoeveel rollen in hoeveel drama’s je ook hebt gespeeld.

Jij weet, Lars – ik weet dat je dat weet – we staan op heel dun, heel glad ijs – zonder vallen en zonder af en toe er doorheen zakken gaat het niet. Maar ik kom weer boven, ik sta weer rechtop en ik ga door. Ik heb leren schaatsen en ik ben voor wakken in dat ijs niet bang.

Dat toneelspelen van mij, dat is altijd zo’n beetje vanzelf gegaan. Op de een of andere manier begreep ik wat ze van me wilden horen en wat ze in me dachten te zien – en daar kon ik altijd wel in meegaan. Je moet je kunnen aanpassen en je moet niet teveel last hebben van het idee dat je zelf ook nog iemand bent. Hoe zit dat ook alweer? De kern van het atoom is leeg, toch? Dat ik zelf ook nog moest leven, dat heb ik altijd maar lastig gevonden.

Ik ben het liefste een toerist: ergens met wijdopen ogen een tijdje enorm van genieten, je erover verbazen hoe dat hier allemaal gaat. En dan trekken we weer verder, naar een nieuwe plek met nieuwe sensaties. Alles zien en nergens bij betrokken zijn. Maar zo laat het leven zich niet leiden. Je zit ergens vast, je

gaat banden aan en die banden hebben consequenties...

Luister je nog, Lars? Je mag me ook gerust iets vragen... En anders ga ik gewoon door... Misschien heb je er iets aan. We hebben nu eenmaal allemaal ons menselijk tekort, maar ieder toch weer op haar eigen manier...

Consequenties, daar had ik het over. Consequenties heb ik nooit willen nemen. Ik ben kunstenaar, toch? Dan moet ik grillig kunnen zijn. Ze mogen blij zijn, de mensen, dat ik over ze nadenk en dat ik mededogen met ze heb en dat ik daar dan iets moois van maak. Ik, vanaf mijn... Nee – vanaf mijn hoogte, dat is niet wat ik wil zeggen, helemaal niet – maar wel dat ik er toch enigszins buiten sta. Begenadigd commentaar leveren, zo iets – dat is wat ik doe. Dat doe jij toch ook Lars? Als de mensen zien wat jij maakt, dan weten ze dat ze zichzelf zien en daarom doet het ze zo'n pijn.

Maar – dat is wat ik eigenlijk wilde zeggen – wat je ook van plan was: daar zit je, op een dag. Geen meisje meer, maar een vrouw, geen belofte meer maar iemand met een beroep, geen vrij zwevend lichaam maar de vrouw van en de moeder van. Ik weet ook wel: op de een of andere manier had ik het allemaal zelf zo bedacht en gewild, maar toch beviel het me niet. Ik wilde nog steeds... Iets... Iets anders... Ik wilde een rusteloze reiziger zijn en niet iemand die iedere nacht in hetzelfde bed slaapt en die iedere ochtend aan dezelfde ontbijttafel wordt verwacht.

Vrijheid, dat is alles, toch?

Verantwoordelijkheid, dat is ook heel veel – maar dat is toch meer voor andere mensen.

Jij laat toch ook de mensen telkens weer tegen de muren van hun cel bonken? Vrijheid? Ik weet niet goed meer wat het verschil is tussen werkelijke vrijheid en de illusie van vrijheid. Ik heb zo intensief met illusies geleefd dat ik die voor de werkelijkheid ben gaan houden.

Ik ben geen egoïst, Lars, dat moet je goed begrijpen, maar alles begint en eindigt wel met 'ik'. Ik moet mijn eigen brandstof zijn...

Ik moet goed zorgen voor mezelf, ik moet op het droge zien te blijven. Een dier kan niet nadenken, zoals wij, maar een dier weet wel: als ik vandaag niet te eten heb kan ik morgen dood zijn en als ik geen veilige plek in het donker heb ben ik een prooi voor de anderen. Dat zijn waarheden waarmee ik moet leven. De maatschappij, met z'n regels en z'n normen, die komt daarna pas. Sociaal en gematigd en beschaafd kan ik pas zijn op een rustige zondagmiddag, als het werk gedaan is.

Ik, dat zeg ik je. Daar niet voor uitkomen, dat staat misschien wel mooi, maar het is allemaal cosmetica. Daarachter zitten de groeven en de rimpels van wie we echt zijn.

Op een dag heb ik mijn kind een kus gegeven en ik heb de trein genomen naar de luchthaven. Een etmaal later zat ik in een hotelkamer in Quito, in Ecuador. Dat heet: je impulsen volgen... Het leek me de juiste plek – de hoogstgelegen hoofdstad van de wereld, vlak bij de evenaar maar toch met de gematigdheid van het hooggebergte. Daar zou ik kunnen nadenken, ik wist het zeker.

Alleen zijn... Alleen zijn is de basis, toch?

Ik kon van die grote afstand en vanaf die grote hoogte eindelijk eens rustig kijken naar mezelf. En ik zag het sentiment waardoor ik me altijd heb laten leiden. Altijd de heftigheid opgezocht en toch altijd de pijn willen vermijden.

Vind je het goed als ik iets te drinken neem, Lars? Wat ik al zei: ik doe dat nu veel minder dan voorheen, maar ik moet zo af en toe toch een beetje losspoelen wat er allemaal vast zit in mijn hoofd.

In Quito was de lucht zo zuiver als glas en bleef de hotelmanager iedere keer als ik langs hem liep naar mij kijken, alsof ik een exotisch dier was dat hij zou willen bezitten. Als ik uit het raam van mijn kamer keek, dan zag ik daar de donkere toppen van de Andes. Sterk is de wereld en zwak zijn wij mensen. Zo is 't altijd geweest en ik zie dat niet veranderen...

Ik pakte mijn telefoon en legde hem meteen weer weg: zelfs al had ik bereik, hier, dan nog zou ik met niemand contact willen hebben.

Niet voor niets was ik weggegaan, toch?

Waarom moest ik hier zijn? Niet op alle vragen is een antwoord. In de straten van Quito zag ik de sporen van een koloniaal verleden en van hedendaagse onverschilligheid, zag ik de Zuid-Amerikanen met hun gedrongen gestalten – en zag ik hoe zij mij niet zagen. Ook al was ik blond en Europees, met mij hadden ze niets te maken en dus drong ik tot hun bewustzijn niet door. En toen ik eenmaal merkte dat ik niet bestond, toen kon ik gaan nadenken. Nadenken over mezelf – is er een ander onderwerp?

Je moet weten, Lars, ik ben van jongs af aan weinig tegengesproken en dat heeft me gemaakt tot...Tot iemand...Tot wie ik ben, bedoel ik. Ooit had je zo'n onderzoeker – ik weet niet wie, precies, Copernicus of Keppler of zo iemand – die heeft bedacht dat de aarde om de zon heen draait. Maar we weten allemaal dat het zo niet zit: het draait allemaal om ons. Om mij.

Ik heb altijd zo hard aan mezelf gewerkt...

Als ik maar sterk was, dacht ik, dan zou de hele wereld daar beter van worden.

Ik wilde voor altijd in Quito blijven – in een groezelig eethuis met een gerecht van zwarte bonen voor mijn neus zitten en door niemand worden herkend, door niemand aangesproken. Als ik mijn ogen dicht deed, dan verscheen alles: mijn huis en mijn kind en hij, die zich mijn man noemt... Maar ik wilde met hen en met dat beeld niet worden geconfronteerd en ik deed mijn ogen weer open. Dan zag ik het stof op de straten van Ecuador. Geruststellende hopeloosheid.

Een week lang heb ik het daar in Quito vol gehouden – toen wist ik dat ik terug moest. Dat ik op bonen en op de blik van een hoteleigenaar niet kan leven. Er moet met mij gepraat worden, er moeten mensen zijn die dingen van me willen...

'Ik' is alles, maar dat ik moet wel worden gevoed.

Toen ik thuis was heb ik mijn kind weer aangeraakt en aangekeken. Hoe klein hij ook was, hij begreep heel goed dat hij aan mij niet moest vragen waar ik was geweest.

Ik ben zo dikwijls weggegaan en altijd weer terug gekomen. Ik ben zo dikwijls gewond en nu kan ik alleen maar hopen dat mijn littekens belangwekkend zijn. Als toneelspeler moet je gebruik maken van je eigen werkelijkheid – dat vind jij toch ook, Lars? Die paar dingen die je zijn overkomen, daar moet je het van hebben. En je komt er steeds meer achter dat de waarheid een constructie is. Het verschil tussen wat er is gebeurd en dat wat had kunnen, had zullen, had moeten gebeuren – dat verschil is maar heel betrekkelijk. Ik heb zoveel willen geloven – en zolang ik dat geloof had was het de waarheid. Was het echt. Ik hoop dat je nog luistert, Lars, want ik weet zeker dat jij me begrijpt.

Ik, dat is de enige plank die altijd blijft drijven, zolang als je hart klopt. Ik... Ik doe het, ik ben het. Ik leef in een constructie: ik bouw mijn eigen werkelijkheidsmuurtje om me achter te verschuilen...

Ik heb zonder mannen willen leven en in plaats daarvan van vrouwen houden, ik heb bloed willen stelpen en wonden verzorgen, ik heb me om het leed van de wereld willen bekommeren... Dat alles deed ik met overtuiging. Ik was een onderzoeker. Met steeds weer nieuwe zekerheden ging ik slapen – maar als de grijze ochtend kwam werd ik weer wakker en dan wist ik niets meer. Alleen maar dat ik het was – die zekerheid bleef.

Toen ik nog heel klein was heb ik de kracht van het toeval leren kennen. Ik liep 's ochtends naar de school waar ik in de laagste klas zat, toen ik bedacht dat ik de tekening vergeten was die ik gisteren thuis gemaakt had en die ik aan de onderwijzeres wilde laten zien, omdat ik er zo trots op was. Ik ging terug naar huis om die tekening te halen – daardoor kwam ik die dag te laat op school, te laat voor de gasontploffing die het gebouw trof en die de helft van mijn klas niet heeft overleefd. Ik werd nog voordat ik bij het gebouw was tegen gehouden maar ik zal nooit vergeten wat ik gezien heb: een plek die je zo goed kent en waar nu opeens vuur en zwarte rook uitkomen...

Dat een mens leeft, dat is niet meer dan een incident, een vingerknip van wat je waarschijnlijk het lot moet noemen. Ik had in dat gebouw moeten zitten – ook ik had dood kunnen zijn.

Ik denk nog vaak aan die ochtend, aan die tekening die ik nooit aan mijn juffrouw heb laten zien.

Ik ben – misschien kun jij daar iets mee, Lars – ik ben altijd gefascineerd gebleven door vuur en door brand. Het vuur als het begin en het einde van alles. Ondraaglijke pijn en radicale zuivering. Vuur – daar wil je zo dicht mogelijk bij in de buurt komen en dan nóg iets dichterbij... Tot bijna voorbij de grens waar de koestering een schroeiing wordt. Dat is toch de plek waar je wilt zijn... Kou is de vijand en hitte is de gevaarlijke vriend.

Je zult wel willen weten, Lars, wat voor toneelspeler ik uiteindelijk geworden ben. Daarvoor zit ik hier, toch? Jij bedenkt voor mij iets, jij verzint iemand – en die ben ik dan eigenlijk altijd al geweest. Zo werkt dat en ik weet dat jij dat kunt.

Ik zal je zeggen: ik heb van mijn vijfde tot mijn vijftiende op dansles gezeten en daar was ik heel fanatiek in. Ik wist zeker dat je met het lichaam alles kon vertellen, dat alles zat in spierkracht en beheersing... De taal, die wantrouwde ik. Ik wilde alleen maar springen en buigen en mijn been op kunnen tillen. Veel later pas heb ik begrepen dat praten ook maar gewoon een lichamelijke functie is en dat er geen enkele reden bestaat waarom je daar geen gebruik van zou willen maken. Ik praat zoals ik zucht of kreun, ik praat zoals ik zwijg. Alles heeft betekenis, maar betekenis is iets dat je toekent – het staat nooit vast. Ik... Wat voor toneelspeler ik ben, dat weet ik eigenlijk niet zo precies te benoemen, maar wel wie ik zou willen zijn – iemand die niet praat maar oreert, iemand die haar gesprekspartner bedwelmt, iemand die door de alomtegenwoordigheid van haar lichaam imponeert. Spelen is vechten, zo zou ik het willen. Pas wanneer ze lam en zwijgend alleen nog maar naar mij op kunnen kijken, pas als ze zich niet meer kunnen herinneren wat ze zelf hadden willen zeggen, pas als ze niet meer weten dat ze zelf ook nog iemand zijn – pas dan weet ik dat ik het goed doe.  
Wat denk je, Lars... Past dat?

Ik ben – dat zei ik gewoon tegen hem, ik weet ook niet wat het was, maar doordat hij zo geduldig luisterde en met van die diepe, Scandinavische ogen naar mij keek, daardoor kon ik blijven praten – ik ben, zei ik, ik ben nooit zo'n systematisch type geweest. De impuls, daar ga ik eerder voor. Als het me niet bevalt, dan sta ik gewoon op en dan loop ik weg – dat is een houding die ik probeer te cultiveren. Voorspelbaarheid en gelijkmatigheid, dat is meer iets voor andere mensen. Ik denk bij iedere hoek die ik tegen kom op mijn weg: zal ik hem inslaan, of niet? Je begrijpt – die houding heeft me al veel ellende gebracht, en toch blijf ik er voor gaan. De mensen willen nu eenmaal liever dat ze weten wie je bent en wat ze aan je hebben... Maar, sorry, dan moet je niet bij mij zijn. Ik zou het liefst elke dag anders in het leven staan...

't Is eigenaardig, bedenk ik nu achteraf, dat ik dat allemaal er maar uitflapte – maar ik wist dat ik hem vertrouwen kon. Ik kende natuurlijk dat werk van hem, dus ik wist iets van zijn opvattingen. Bezeten vrouwen, onnozele vrouwen... Precies wat ik niet ben en wat ik ook niet wil zijn – maar er was een wind in mij opgestoken en die dirigeerde me juist die kant op. Juist in zijn richting. Ik was toe aan de veiligheid van iemand die mij aan zijn dogma's zou binden. Vrijheid, dat is toch ook hard werken en van autonomie word je niet altijd gelukkig.

Ik heb zonder banden willen leven, maar wie geen binding heeft, die zweeft los door de ruimte – en richtingloosheid is nog weer iets anders dan vrij zijn, toch?

Ik wilde in hem een huis zien, een haven – een beschutte werkplaats om op krachten te komen. En de schaamte die me altijd achtervolgt, die zou ik dan kunnen begraven... Al was het maar tijdelijk... Ik zeg het met schroom... Ik was toe aan overgave.

Ik heb honderd mannen gekend, Lars, en daarna ben ik aan de honderd-en-eerste blijven hangen. Waarom? Niet omdat hij zoveel beter was dan al die anderen die daarvoor gekomen waren, maar gewoon, omdat ik er aan toe was. Aan hem toe was. Toe aan iemand die geduld met me zou hebben, die naar me

zou luisteren en niet teveel terug zeggen. Toe aan een vader voor het kind waarvan ik wist dat ik het ter wereld wilde brengen. Met hem heb ik alles gedaan en van hem heb ik alles verdragen. Met hem ben ik aan een eeuwigheid begonnen die toch tijdelijk bleek te zijn.

Als je heel jong bent, dan denk je dat er ergens iemand bestaat – iemand die jou in alles aanvult en die op al je vragen het antwoord belichaamt. Leef je een beetje langer, dan weet je dat de wereld een winkel is met een beperkt aanbod – en dat je al blij mag zijn als je een beetje waar krijgt voor je geld. Wat eerst magie leek, dat wordt calculatie en de god die je zoekt blijkt gewoon een mens te zijn.

Toch ben ik gelukkig geweest, Lars – als je geluk tenminste definieert als het ontbreken van ongeluk. Dat moet je wel begrijpen.

Alles is werken en alles is streven. Alles is je druk maken over doelen waarvan je weet dat ze nooit bereikt zullen worden. Maaar wat moet je anders? Aanvaarden dat het geluk een schim en een schijnbeeld is? Dat het geen enkele zin heeft om in de buurt van die fictie te willen komen? Denk je dat ik me beter zou voelen als dat de waarheid was waarnaar ik leefde? Liever houd ik dan toch wat wazige opties in stand: ik ken het nog niet, dat geluk, maar het bestaat wel... Ergens, net buiten mijn zicht... Waar ik nu nog niet ben, daar kan ik ooit komen...

Ik had iets bereikt, zonder al teveel inspanning – een staat van gelijkmatig leven die je geluk zou kunnen noemen. Zo goed en zo geduldig was hij, de man die mijn man was... Omdat ik iedere nacht naast hem lag en omdat in mijn kind ook zijn trekken te zien waren...

Maar, Lars - jij weet hoe dat zit – als je eenmaal door de kunst bent aangeraakt, dan ben je voorgoed ontevreden met de werkelijkheid zoals-die-nu-eenmaal-is. Je neerleggen bij de situatie en blij zijn met wat je hebt – dat zit er niet meer in. Rust en harmonie en evenwicht – dat zijn begrippen voor de bejaarde die ik niet ben en die ik nooit hoop te worden. Van chaos en rommel en het ene zeggen maar het andere doen weet ik toch meer dan van rechte lijnen en helderheid. Alle rust is tijdelijk en de wind van verandering kan ieder moment opsteken.

En ik dacht... Nou, ja, ik heb zoveel gedacht... Op een gegeven moment heb ik bedacht dat dit het toch niet zijn kon. Dat was lang voordat ik naar de Andes ben gevlogen... Ik dacht: ik moet die deur daar open doen, die deur die ik niet heb willen zien, want ik moet weten wat voor wereld er achter die deur ligt. Er op af, moet ik...

Dus ik heb nieuwe kleren gekocht – net niet te strak, maar wel zo dat je goed kon zien wie ik ben, en ik heb gezorgd dat mijn haar extra blond was – en ik ben erop af gegaan.

Waar op af? Op het theater van het risico, op de stukken die nog niet bestonden, op de woorden die nog niet geschreven waren, op de gebaren die nog naar een betekenis zochten. Ik heb me met mensen opgesloten in een

ruimte en die ruimte mochten we pas uit als wij samen het stuk gemaakt hadden, het eerste stuk van de nieuwe tijd...  
Zo gevoelig, was ik in die tijd, voor de rimpelingen van de wereld en zo zeker wist ik dat de kunst die wij maakten een vervormende spiegel moest zijn waarin die wereld zich toch kon herkennen...  
Een schreeuw om verandering, wilden wij laten klinken en we vertrouwden erop dat die schreeuw zou worden gehoord en begrepen. Wij wisten iets en de gewone mensen nog niet... En dus hadden wij een taak...  
Ik zat toen veel in de trein en als de mensen om mij heen dan te luid hun stemmen lieten horen werd ik kwaad – want ik was bezig een tekst te bedenken en die tekst ging indirect toch echt wel over hen, die zou hun lot beïnvloeden en hun inzicht verscherpen en die hen een uitweg uit hun uitzichtloosheid zou kunnen wijzen.... Maar dan moesten ze nu toch wel even hun mond houden en mij rustig laten werken. Waarom begrepen ze dat niet? Avantgarde!

De voorhoede zijn, dat voelt comfortabel. Je weet iets wat de anderen nog niet weten en je ziet alleen maar vrije ruimte voor je... Maar 't gevaar van dat vooruit kijken is wel dat je het niet merkt wanneer bijna niemand anders die voorhoede volgt... Dan ben je misschien heel goed bezig, maar ook erg alleen. Ik heb willen maken wat nog niet bestond...  
Maar jij weet hoe moeilijk dat is.

De kunst en de liefde.... Het gaat altijd om het zoeken van dat essentiële dat je hoogstens bij uitzondering vindt, om het willen vasthouden van wat vluchtig en vergankelijk is... Je hoort, Lars, levenservaring heb ik wel...

Werken, dus, was dat. Werken aan de woorden en aan de beelden van de toekomst. En dan komt er een dag waarop je merkt dat je van alles roept, maar dat er bijna niemand is die je woorden heeft gehoord. Dat nooit iemand iets terug zegt.

Waarom moet ik dit allemaal vertellen, over mij... Doe ik daar wel goed aan? Ik weet het niet – ook dat weet ik niet, net als zoveel meer.

Waar had ik het over... Over de marginaliteit, over je koesteren in het niet begrepen worden, over weinig mensen bereiken en daar trots op zijn. Heb ik allemaal gedaan, heb ik volop meegemaakt.

Daarna heb ik toch weer nieuwe stappen gezet – net iets lager op de kunstladder ben ik gaan staan en net iets meer naar de plekken waar het publiek kan worden gevonden ben ik gegaan. Is heel fijn – maar dat begrijp jij, natuurlijk... 't Is goed, voor een toneelspeler, om te worden gehoord en gezien. En dat het in die grote zalen vaak nergens over ging, dat nam ik op de koop toe. Dat ik daar dingen moest doen met geen andere motivatie dan dat er vraag naar was, daar heb ik me een tijd lang tevreden mee kunnen stellen.  
Totdat er een dag kwam waarop ik de persoon die naar mijn naam luisterde niet meer herkende. Tot ik merkte dat een deel van mijn hersenen aan het afsterven was, doordat ik het niet meer gebruikte. Totdat ik schrok, omdat ik

opeens hoorde hoe professioneel ik was gaan klinken. Professioneel en levenloos. Ik voldeed aan de eisen.

Er is toen een maandagochtend gekomen waarop ik niet meer ben gegaan. Ik heb ze laten zitten, met hun contracten en hun speellijsten en hun schouwburgen – ik heb de succeskomedie gelaten voor wat-ie was en ik heb mijn deur dicht gehouden. Het was afgelopen. Ik wilde geen toneelspeler meer zijn.

Ik wil ook nu eigenlijk geen toneelspeler zijn, Lars. Ik wil... Weet ik wat ik wil? Ik wil me pratend bevrijden, ik wil me bevrijden en tegelijk wil ik een nieuwe beschutting zoeken... Ik wil me de waarheid verbeelden – en alles wat ik me verbeeld, dat is echt.

Ik heb zoveel herinneringen, die als splinters in mijn vlees steken. Het meisje dat ik ben geweest... Altijd nieuwsgierig, altijd alleen.

Ooit is alles een geheel geweest – ooit was mijn leven iets waar je naar kon kijken, als naar een delicaat porseleinen voorwerp. Toen is het hard op de grond gevallen en er waren scherven. Inmiddels weet ik dat ieder van die scherven zijn eigen verhaal vertelt en in zichzelf compleet is – er bestaat geen lijm die het oude geheel weer herstelt. Met scherven moet ik leven, met een stem waar een eerste barst doorheen loopt moet ik spreken, met een lichaam dat zwaarder en trager is dan het ooit was vervolg ik mijn wandeling. En ik moet leren niet meer naar die staat van ongebrokenheid te verlangen. Goed leven, dat is het verval draaglijk maken. Goed leven is iedere teleurstelling als een verworvenheid weten te koesteren. Ik sprokkel mijn eigen waarheid bij elkaar.

Bij ons, in het stadje waar ik een meisje ben geweest, daar waren alle straten lang en gebogen – nooit kon je het begin of het einde van zo'n straat zien, alleen maar de twee huizenwanden, van elkaar gescheiden door asfalt dat in mijn herinnering nooit niet nat was van de regen die net nog was gevallen. Op een middag loop ik daar, door een van die meanderstraten, en ik zie een woning waarvan de deur wijd open staat. Kennelijk wordt hier verhuisd: in de lange gang achter de voordeur staan slordig volgepropte kartonnen dozen en verweesde meubelen. Mensen zijn er niet – niet te horen en niet te zien. Ik loop hier voorbij – en merk dan dat er een kracht is die aan me trekt, een kracht waarvan ik de bron niet ken. Ik moet terug naar die open huisdeur, ik moet hier naar binnen. Langzaam loop ik de gang van de woning in – het ruikt zuur, hier en de lucht lijkt zwaarder dan dat hij buiten nog was. Ik zie een keuken waar vuile pannen en serviesgoed hoog staan opgestapeld, ik kom in een onttakelde huiskamer waar je alleen aan de vlekken op de muur en de slijtplekken op de vloerbedekking nog kunt zien waar de meubelen gestaan moeten hebben. Ik sta stil. Wat doe ik hier? Wie heeft me toestemming gegeven – maar ook: wie heeft me dit verboden? Ik ga nog een deur door – in de kamer waar ik nu ben staat een groot bed van goedkoop hout – het bed is omwoeld – ik zie de gelige lakens en de dunne dekens met een aan geen enkele natuur ontleend bloemenpatroon. Oud leven, zie ik hier, afwezig leven – leven dat moeite moet hebben gekost, leven waar ook het vinden van rust met inspanning gepaard is gegaan. Leven dat hier nu niet meer is. Een kind ben ik



en ik weet niets – maar dit is mijn eerste onderdompeling in de grijze pijnzee van het bestaan.

Ik sta en ik staar en ik weet niet hoe ik moet noemen wat ik zie. Dan opeens ligt er een hand op mijn schouder en klinkt boven me een vrouwenstem: “Heb jij hem gekend?” Ik kijk in een gezicht met bleekblauwe ogen. Ik zie een huid met de kleur van oud krantenpapier. “Kwam je hier vaker? Hij was mijn vader. We hebben hem vanmiddag begraven.” De vrouw is oud, in mijn ogen, dus de vader over wie ze het heeft moet oeroud zijn geweest. “In dit bed hebben ze hem gevonden. Hoe goed heb jij hem gekend? We wisten dat hij van meisjes hield...”

Ik voel haar hand koud en zwaar op mijn schouder rusten. Ze draagt een wijd vallende mantel van grauwe wol – een van de knopen ontbreekt. “jammer dat je niet eerder bent gekomen – dan had je hem nog kunnen zien. Hij was een mooie dode. Eindelijk vrede in zijn gezicht...” Als ze geluidloos en vreugdeloos lacht zie ik haar aangetaste gebit. “Ik... Ik moet gaan,” zeg ik met een stem waarvan ik zelf hoor hoe dun hij klinkt. “Mijn moeder verwacht me voor het eten...” De vrouw doet een kleine stap opzij – als ik de kamer verlaat via de nauwe ruimte tussen haar en de muur, dringt een geur van oude aarde zich aan me op. Haar blik volgt me – de ogen knippen niet en haar mond is een grauwe streep. Pas als ik al bij de deur ben roept ze me nog na: “We wisten het – hij hield van meisjes... Meisjes zoals jij... ’t Is goed dat hij dood is, ja toch?” Als ik weer op straat sta kijk ik omhoog. Hardblauw is de hemel en lichtgevend wit zijn de wolken, met punten die als messen gevaarlijk in de leegte steken. Er is geen warmte. Ik ben alleen – ik ben een meisje, maar mijn gedachten zijn oud. Is alles altijd aangetast? Is alle verlangen altijd bezoedeld? Kan er leven bestaan dat niet al de kiem van de dood in zich draagt?

Wat kan ik doen, Lars? Voor het sociale verkeer ben ik nauwelijks geschikt, dat heb jij ook allang gemerkt. Ik kan niet veel meer dan waarnemen en incasseren – en ik kan zoiets als een spiegel zijn, die het waargenomene vertekend terug geeft aan de wereld. Ik heb zoveel gehoord en zoveel gezien en ik ben op zoveel plekken geweest – maar niet meer dan een handvol dingen heeft zich in mij vastgezet. Ik ben iemand die van ervaringen niet leert. Nog steeds weet ik bijna niets en zijn het vooral vragen die me op de been houden. Is, bijvoorbeeld, de liefde iets anders dan een fantasie over de liefde? Liefde is verbeelding. Je ziet de dingen anders dan ze zijn, je kent iemand eigenschappen toe waarvan jij wilt dat hij ze heeft... Nooit heb ik zeker geweten dat wat ik zie ook werkelijk is wat het lijkt, dat mijn waarneming de waarheid blootlegt. Alles is speculatie, al ons gedrag is een rol die ik we met meer of minder overgave spelen.

Een toneelspeler in het leven, dat ben ik – dat is mijn zelfbehoud geweest. Altijd op zoek naar tijdelijke werkelijkheden. Deuren achter me dichttrekken en op het moment dat het slot klikt al niet meer weten hoe die kamer daar er uitzag, wat er is gezegd is en wat er is gebeurd. Zorgen dat je niets meeneemt, dat niets aan je blijft kleven. Hoe minder je met je meedraagt, hoe lichter je je kunt bewegen van de ene naar de volgende ervaring. Niets leren. En ook geen bedoelingen hebben – niet ergens de eerste of de beste in willen zijn. Maar wel gevoelig blijven voor het meest nabije. Een kind dat het koud heeft een jas aantrekken, de dorre bladeren in de straat wegvegen. Als we allemaal het

kleine doen, dan komt het met 't grote vanzelf goed... Toch? Ik wou dat iemand me bevestigde...

“Je suis malade...” Ook dat is waar en niet waar tegelijk. Mijn ziekte is dat ik leef – en voor de genezing van die kwaal kan ik alleen maar bang zijn.

De veiligste tijd is die wanneer je overal de jongste bent. Je bent voor de anderen geen mededinger en dus geen gevaar, je hoeft weinig te weten en niet alles te kunnen. Wat dat weten en kunnen betreft is er niet veel veranderd, maar ik ben al lang niet meer de jongste. Ik wek geen belangstelling meer op en ik zou er net zo goed niet kunnen zijn. Een overbodige inbeslagneming van de ruimte, meer dan dat ben ik niet. Aan mensen die ergens zijn blijven steken tussen de belofte die ze ooit waren en de inlossing van die belofte die nooit is gekomen is nooit gebrek – wie gedeeltelijk geslaagd is is totaal niet bijzonder.

Ik hoop dat je een beetje een beeld van me krijgt, Lars, en dat je op een dag iets voor me in elkaar kunt timmeren waar ik precies in pas. Dat de mensen zich af gaan vragen of ik dit nu echt ben, en hoe het kan dat ik me nergens voor schaam... Op eigen benen heb ik al zo lang gestaan en nu zijn die benen moe. Het zou goed voor me zijn om me te kunnen overgeven – iemand wil iets van me en ik doe het...

Je hebt zo'n schilderij, hoe heet dat, 'De anatomische les', en zoals de figuur die je daar ziet, zo zou ik ook willen zijn: de binnenkant ligt volkomen open – zelf weet hij niets meer, maar hij laat aan de mensen zien hoe 't allemaal in elkaar zit. Mijn binnenkant openen en me geen zorgen maken over de consequenties, dat is wat ik zou willen kunnen. Geen verdriet hebben, maar wel tonen hoe verdriet werkt. De anatomische les, dat ben ik. De anatomie van het onvermogen... Kijk naar mij, luister naar mij en je kent de onderdelen en de verbindingen. Een prachtig systeem, dat is wat je ziet – en tegelijk weet je dat er met dat systeem geen enkel doel gediend wordt.

Een complex toeval – meer dan dat zijn we niet en veel meer dan dat stelt ons leven niet voor niet en dat zou ik zichtbaar willen maken. Maar ik ben nog lang niet zover dat ik met die waarheid geen moeite heb – en ik weet ook niet of ik ooit zover kom. Ik ben nog veel te verward om een les voor anderen te kunnen zijn. Ik zoek en ik zoek... Daarom moet ik praten – mijn woorden werken als een soort lantaren die me bijlicht – als ik stil zou blijven zou ik nog meer in het duister tasten.

OK – nu toch even stil blijven, moet ik... Even bedenken wat ik al weet – wat ik kan vasthouden als zekerheden over mezelf. Wat zie ik als ik over mijn schouder kijk? Wat voor weg heb ik afgelegd? Wat kan ik met een ander delen? Ik moet orde scheppen... De enige die dat kan doen ben ikzelf.

Het meisje dat ik was... Toen dat meisje zeventien jaar oud was is ze in haar eentje naar Amerika gereisd. Wat zei jij nu, daarnet, Lars? Dat je geen biografie wilde? Sorry... Maar ik moet wel. Ik kan alleen maar over mijn leven praten, het enige dat ik kan verzinnen is mijn leven.

Dat meisje... Ze kende daar in Amerika niemand en niemand kende haar – dat was juist de reden waarom ze erheen wilde gaan. Zich bevrijden van de

banden. Een vreemdeling zijn. Ze heeft daar in bussen gezeten en ze heeft verbleven in stadjes waar alle huizen uit witgeverfd hout waren gebouwd. Ze heeft in een ijssalon gewerkt en op kinderen gepast. Ze heeft veel aan haar land van herkomst gedacht en een nieuwe taal geleerd. Ze is met mannen in contact gekomen die twee of drie keer zo oud waren als zijzelf. Ze heeft begrepen dat dit haar leven moest zijn: een eenpersoons reis door een onbekend land. Ze is nog nooit zo alleen geweest en – op schaarse momenten – nog nooit ze gelukkig. Zeventien was ze en ze werd achttien, negentien... Ze was terecht gekomen in een grote stad in het Midden-Westen en ze deelde daar een morsige bovenwoning met een witblonde jongen die veel te mager was voor de T-shirts die hij droeg.

Zwijgzaam, was die jongen – hij wilde dichter worden genoemd en muzikant, maar hij schreef nooit iets op en een piano of een gitaar raakte hij niet aan. Werken kon hij ook niet. Heel zachtvaardig kon hij zijn en 's nachts in bed klampte hij zich aan haar vast, als een kind dat bescherming zoekt bij zijn moeder. Maar er waren ook dagen – meestal als het weer onrustig was en de wolken elkaar najoegen – dat hij haar niet anders kon zien dan als een van zijn vele vijanden. Hij duwde haar van zich af en gooide het bord warm eten dat ze voor hem neerzette kapot op de grond. Een kracht had dan van hem bezit genomen, het was de kracht van de vernietiging.

Op een zondagochtend was het weer zover – ze zag het duister in zijn ogen, ze hoorde het harde metaal in zijn stem. Ze bleef tegen hem praten, zo gewoon als ze kon, alsof de voortgezette alledaagsheid hun redding kon zijn. Ze kende dit van hem, ze wist dat de angst voor de schaduwen van zijn bestaan zich soms meester van hem maakte – maar dit keer leek het erger dan anders.

De jongen liep heen en weer in de kamer, alsof het een gevangenis was. Af en toe mompelde hij een paar woorden die zij niet verstond. “Zeg dan wat er is,” bleef zij naar hem roepen, “Ik wil je toch alleen maar helpen.” Met een gebaar maakte hij duidelijk dat ze stil moest blijven, maar zij geloofde toch in de goede invloed van haar stem. “We zijn toch samen en ik houd van je...”

Toen is hij opeens naar haar toe gekomen. Toen voelde ze zijn twee handen om haar keel. Ze heeft zijn duimen hard voelen drukken tegen het zachte kraakbeen van haar strottenhoofd. En toen... Toen heeft ze een krachtreserve kunnen aanboren waarvan ze niet wist dat ze erover beschikte – ze heeft zich los kunnen maken uit de greep van haar geliefde – haar man die de blik en de destructuredrift had van een vijand. En ze is de straat op gerend. Hij is niet achter haar aan gekomen.

Daar liep ze, het meisje dat ik was, in een dunne jurk en op blote voeten door een koude straat in Denver, Colorado. Alles wat belangrijk was bevond zich in dat huis dat ze niet meer in durfde – al haar bezittingen, alle tekens van het leven dat ze met zoveel moeite hier had opgebouwd...

Na die dag, die zwaarste dag waarop ik de bodem heb gevoeld en recht tegenover de dreiging heb gestaan, na die dag ben ik al snel weer naar Europa teruggekeerd – hier, waar ook alles ongemakkelijk is, maar waar het zich voltrekt op een schaal die ik kan herkennen. Ook hier gebeurt veel dat angst aanjaagt, maar de dood heb ik nooit meer van zo nabij gevoeld en nooit hebben mijn blote voeten de straat meer aan hoeven te raken.

Ik ga het anders doen. Vanaf vandaag. Vanaf morgen. Dat neem ik me bijna iedere dag voor. Ik ga niet meer de willoze passagier zijn. Mijn leven – dat leid ik. En ik ga er ook niet meer zo maar van alles uit gooien, ik ga eerst stil zijn en nadenken en dan pas iets zeggen. Ik wil niet meer verdwalen, ik wil niet meer op twee of drie plaatsen tegelijk moeten zijn, ik ga oorzaak en gevolg goed uit elkaar houden en ik neem verantwoordelijkheid voor mijn daden... Dat gaat allemaal gebeuren. Nu. Binnenkort. Ik weet het zeker.

Maar dan... Net zoals je 's ochtends de schoenen aantrekt die je gisteren ook al droeg, net zoals het de vertrouwde kleren zijn die daar over de stoelleuning hangen en lijdzaam op je wachten, zo kom je toch ook dat ene leven en die ene vrouw weer tegen. Je verstand is niet scherper, je geest is niet helderder en je besluiten zijn niet resoluter.

Het blijft aanmodderen en proberen en soms, als het toeval je goed gezind is, soms sla je een keer raak. Dan weet ik: zo moet het, hiervoor heb ik al die moeite gedaan, nu kan ik eindelijk laten zien wie ik ben... Ik zou zulke momenten af willen kunnen dwingen, ik zou sterker willen zijn dan dat toeval – en daarom ga ik alles anders doen. Vanaf vandaag – ik weet, dat heb ik al gezegd. Vanaf morgen, misschien.

Ik...

Ik heb waarheden verzonnen en ik heb verzinsels voor de waarheid gehouden. Ik ben wegen ingeslagen en dan halverwege weer omgedraaid – en dan nog een keer omgedraaid, zodat ik toch vooruit kwam. Ik heb gedacht dat ik het wist, maar als ik dan sprak, dan hoorde ik toch alleen maar onzekerheid. Ik heb de dingen op willen pakken en vast willen houden, maar mijn hand was niet sterk genoeg. En op andere momenten heb ik juist los willen laten, maar de banden lieten zich niet doorsnijden.

Ik heb van alles willen beweren omdat ik ervan overtuigd was dat ik pas echt zou bestaan als ik stellig durfde te zijn – maar meer en meer zijn mijn beweringen blijven steken, als zand in mijn mondholte.

En – weet je wat het is, Lars? Aan het eind is alles fictie – zeker de gedachte dat daar iemand zit die geduldig naar me luistert. Aan het eind zijn de beweringen opgelost en verdwenen, als waterdruppels op een warme steen. Het enige dat blijft zijn de vragen – en de zekerheid dat geen mens die vragen zal beantwoorden.

Waar ben ik aan begonnen?

Is het goed als ik mijn binnenkant blootleg?

Heb ik het over de wereld, of enkel over mezelf? Is er een verschil, tussen die twee?

Kan ik al die ingrediënten die ik hier om me heen heb verzameld met elkaar vermengen? Of zal dat leven van mij nooit één gerecht worden? Heb ik te vaak gedacht dat ik een deur zag, maar was het dan toch weer de ondoordringbare schutting waartegen ik stond te bonzen?

Kan ik leven met de wetenschap dat er geen coherentie is? Dat enkel de verwarrende opeenvolging van gebeurtenissen bestaat? Dat alles los staat van

elkaar en dat alleen de wankele kracht van ons denken het soms bij elkaar weet te houden?

Mag ik bang zijn voor stormen, ook al waait het hier nooit?

Wat denk je, Lars? Besta jij? Besta ik? Praat ik steeds weer over mezelf – niet uit eigenliefde maar uit machteloosheid? Omdat ik van alles buiten mijzelf nog zoveel minder begrijp?

Bestaan er woorden die iets anders zaaien dan verwarring? Kunnen alle verhalen alleen maaar beginnen en nooit eindigen, omdat we het einde niet kennen? En omdat we voor het enige einde waarvan we wél weten dat het komt geen woorden hebben?

Heb ik al zo dikwijls mijn hand uitgestoken in het donker, zonder te weten of daar een andere hand wachtte op die van mij?

*[Licht gaat uit.]*

En nu... Is het ook nu weer donker? Mag ik bang zijn in dat donker?

\*\*\*\*\*

© 2013 Stichting Watergat / Rob de Graaf